

Matt Bowden and Gorazd Meško (Eds.): Rural Criminology in Global Perspective: State of the Art on the World's Continents

Bristol University Press, 2025, 199 strani

(Ruralna kriminologija v globalni perspektivi: pregled stanja na svetovnih celinah)

Rdeča nit, ki povezuje kompleksne tematike, o katerih razpravljajo avtorji in avtorice znanstvene monografije, nastale pod uredniško taktirko, ki sta jo dirigentsko (od)vih-tela Gorazd Meško in Matt Bowden, je jasno razvidna že iz naslova knjige, ki je predmet tega prikaza. Opraviti imamo z refleksijami teoretskih obravnav in empiričnih raziskav niza tipično kriminoloških problematik – kot so na primer obseg, struktura in značilnosti kriminalnih pojavov, ekološka in družbena škoda, ki je posledica normalnega delovanja svetovnega kapitalističnega gospodarstva, ter prevladujoči mehanizmi pro- in reaktivnega (formalnega in neformalnega) nadzorstva – na ruralnih predelih »našega« planeta, in sicer v Afriki, Aziji, Evropi, Severni in Južni Ameriki, na Antarktiki in večjih ali manjših kopenskih gmotah (ali otokih) v Tihem oceanu. V ospredju so torej prostrana območja (kraji in prostori), ki so se dolgo, pravzaprav malone vse do pred kratkim izmikala pogledom osrednjih tokov v moderni kriminologiji, že po tradiciji osredinjene na različne pojavne manifestacije kriminalitete (in odzivov nanjo) v mestnih okoljih. Toda tudi podeželje, kjer, mimogrede, še vedno živi približno 45 odstotkov svetovnega prebivalstva, ni nujno (vedno in povsod) sinonim za harmonično, solidarno in mirno družbeno skupnost, varno za vse njene član(ice), spoštljivo do nečloveških živih bitij, s katerimi si deli zemljo (in druge naravne vire), in vodo tesno zavarovano pred raznovrstnimi pregrehami, značilnimi za mestno (»odtujeno«, »atomizirano«, »blazirano«, »pospešeno« ali »anonimno«, vendar po drugi strani doživljajsko in izbirno baje pestrejšje) življenje. Predstave o (domnevni) kmečki »idili«, ki je sicer v praksi po vsej verjetnosti prej izjema kakor pravilo, običajno gojijo posamezniki, ki ne poznajo (pre)pogosto zelo težavne (in z mnogimi nevarnostmi ali tveganji prepletene) družbenoekonomske realnosti na podeželju, ki ga morda občasno obiščejo kvečjemu v vlogi turista, iščočega stika s »pristno«, zdravo, še neomadeževano in neokrnjeno naravo (ki naj omogoči vsaj začasen umik iz stresnega urbanega okolja). No, dosežki ruralne kriminologije, ki se je v zadnjih desetletjih razvila (česar v globalni perspektivi še zmerom neenakomerno) v vsekakor upoštevanja vredno (pod)disciplino (zasidrano znotraj matične vede), učinkovito ovrežejo take (»mitične«) ideje. Raziskave so namreč pokazale, da so tudi ruralna območja (bolj ali manj) obremenjena s premoženjskimi in nasilnimi kriminalnimi pojavi, katerih žrtve – zlasti iz spolno, starostno, ekonomsko, etnično, religiozno ali statusno najbolj ogroženih delov populacije – so za povrh

neredko brez ustrezne zaščite formalnih (državnih) nadzorstvenih aparatov in (geografsko oddaljenih, zaradi finančnih bremen težko dostopnih, nevrednih zaupanja ali skorumpiranih) institucij pravosodnega sistema. In še več, v (zaradi verskih ali tradicionalnih prepričanj) izrazito togih patriarhalnih skupnostih so številne oblike nasilja zoper ženske še zmerom v precejšnji meri tolerirane, ignorirane ali odobravane kot sprejemljive (ali celo normativno pričakovane) sankcije za njihovo neprimerno, nespoštljivo, sramotno ali nečastno vedenje (storitve in opustitve).

Območja, ki so doslej pritegnila pozornost ruralnih kriminologov, so – tako kot navsezadnje tudi mestna okolja – geografsko, topografsko, kulturno, politično, ekonomsko in družbeno precej različna (ne le med različnimi celinami ali nacionalnimi državami, ampak tudi znotraj njih). To ni niti najmanj presenetljivo, če upoštevamo, da so se družbe, ki so bile v predmodernem obdobju vse po vrsti pretežno kmečke, pod pritiskom ekstenzivne in intenzivne ekspanzije kapitalističnega produkcijskega načina (in imperialistične kolonizacije ljudstev na obrobju svetovnega sistema) razvijale zelo neenakomerno. To velja še zlasti za kmetijstvo (proizvodnjo hrane). Amin (2020: 53) opozarja, da je kapitalistično organizirano kmetijstvo (v okviru družinskih farm in kmetijskih podjetij, ki mehanizirano kmetujejo v velikem obsegu), ki je podrejeno načelu donosa na vloženi kapital in pritiskom tržne konkurence, umeščeno skoraj izključno v Severni Ameriki, Evropi, Avstraliji in južnoameriški Patagoniji, zaposluje pa »le nekaj deset milijonov kmetovalcev, ki niso več kmetje«. Produktivnost v tem zdaleč najnaprednejšem kapitalističnem delu svetovnega kmetijstva se giblje med enim in dvema milijonoma kilogramov žita na kmetovalca. Na drugi strani pa so tri milijarde ljudi, ki se ukvarjajo s kmetovanjem (bolj ali manj tradicionalnega) kmečkega tipa. Amin (2020: 54) ugotavlja, da je mogoče njihove kmetije razrezati v dva sektorja, ki se zelo razlikujeta po obsegu proizvodnje: »Prvi sektor izkorišča dosežke zelene revolucije, priskrbel si je gnojila, pesticide in požlahtnjena semena ter se precej mehaniziral. Produktivnost teh kmetov se giblje med 10.000 in 50.000 kg žita na leto. Letna produktivnost kmetov, ki ne morejo do novih tehnologij, pa je ocenjena na okoli 1000 kg žita na kmetovalca.« Vidimo torej, da je razmerje med produktivnostjo najbolj razvitega in najmanj razvitega dela svetovne proizvodnje hrane že skoraj 2000 proti 1 (leta 1940 je bilo približno 10

proti 1). Že samo ta podatek razkrije protislovne (ustvarjalne in destruktivne) vidike modernizacije (industrializacije) kmetijstva, ki resda zelo povečuje produktivnost (in akumulacijo kapitala), hkrati pa spreminja (pravzaprav degradira) človeška bitja in naravne vire v blago (ki se prodaja in kupuje), uničuje in onesnažuje ekološko podlago, ki je pogoj *sine qua non* za življenje in proizvodnjo, polarizira globalno razdelitev bogastva in prisili mnoge (nezadostno produktivne in nekonkurenčne) kmetovalce, da si (po)iščejo druge – bodisi zakonite bodisi nezakonite (ali »vmesne«) – načine preživljanja. Amin (2020) se sprašuje, kaj bi se zgodilo, če bi (v skladu s sklepom, sprejetim na zasedanju Svetovne trgovinske organizacije leta 2001 v Dohi) celotno svetovno proizvodnjo hrane podvrgli pritiskom konkurence na odprtem in dereguliranem trgu (kmetijskih proizvodov in prehranskih sestavin). Kakšna bi bila v tem primeru usoda treh milijard kmetov v državah tretjega sveta (ki so večinoma že tako ali tako najrevnejši med revnimi in se le s težavo preživljajo), ki ne morejo cenovno konkurirati moderniziranim (in za nameček še državno subvencioniranim) kapitalističnim kmetovalcem v središču svetovnega sistema?

Ko poskusimo najti odgovor na to »novo agrarno vprašanje«, je treba upoštevati, da je proces (kapitalistične) modernizacije kmetijstva v Evropi potekal postopoma (v obdobju sto petdesetih let) in bolj ali manj vzporedno z razvojem delovno intenzivne industrije, ki je tedaj še lahko posrkala precejšen delež v mesta preseljenih ljudi s podeželja, velik del presežnega prebivalstva pa je množično migriral na druge destinacije, na primer v Severno in Južno Ameriko, Avstralijo in na Novo Zelandijo. Možnosti, ki jih ima na voljo današnje nekonkurenčno kmečko prebivalstvo v tretjem svetu – soočeno s posledicami brutalne tekonike neoliberalne globalizacije (po letu 1978) ter izročeno na milost in nemilost blagovnim trgovom, na katerih prevladuje močno subvencionirani »agrobiznis« iz prvega sveta –, pa so neprimerno bolj omejene. Nekateri si pomagajo z individualnim ali kolektivnim kriminalnim pridobitništvom (na primer s kraji dobrin v ruralnih okoljih – na primer živine, pridelkov, čred, zemljišč in kmetijskih produkcijskih sredstev –, s trgovanjem z zaščitenimi živalskimi vrstami, krivolovom, pridelovanjem in razpečevanjem drog ali tihotapljenjem ljudi in drugega blaga). Nekateri se podajo na dolgo, tvegano in drago romanje v to ali ono Indijo Koromandijo na globalnem Severu. Največ pa se jih izseli v slume (predmestna barakarska naselja), ki postajajo največje odlagališče revnega in odvečnega prebivalstva, zaposlenega večinoma v neformalnih (sivih in črnih) ekonomskih sektorjih. Davis (2009: 224) opozarja, da so imeli programi strukturnega prilagajanja, ki sta jih Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka (ekvivalenta nekdanjih evropskih kolonialnih uprav) vsilila zadolženim vladam azijskih, afriških in južno-ameriških držav na obrobju svetovnega sistema – na primer zmanjševanje porabe in lastništva v javnem sektorju, ukinja-

nje subvencij in protekcionističnih carin, dopuščanje prostega pretoka kapitala in blaga –, podobne posledice kakor procesi, ki so v obdobju poviktorijanskega imperializma (1870–1900) ustvarili »tretji svet«: »To, da so na koncu 19. stoletja velike azijske in afriške podeželske populacije, ki so zemljo obdelovale za potrebe lastnega preživetja, prisilno vključili v svetovni trg, je povzročilo, da so milijoni ljudi umrli od lakote, več deset milijonov pa je izgubilo tradicionalne zemljiške pravice. Končni rezultat (tudi v Latinski Ameriki) je bila podeželska »polproletarizacija«, nastanek velikanskega svetovnega razreda obubožanih polkmetov in kmetijskih delavcev brez zagotovljenih osnovnih življenjskih sredstev.«

Urednika zbornika v sklepnem poglavju poudarita, da je mogoče o ruralnem prostoru razmišljati na treh (kajpak le analitično ločenih) ravneh. Z drugimi besedami, postavimo si lahko tri tipe vprašanj. Prvič, kako geografska in topografska konfiguracija ruralnega prostora vpliva na njegovo organiziranost in urejenost? Drugič, kako ga upravlja matična država (in kako v tem prostoru delujejo njeni represivni aparati, zlasti policija in pravosodje)? In tretjič, kako je ruralni prostor predstavljen v dominantni (nacionalni in globalni) kulturi? Omenili smo že idealizirane podobe življenja na podeželju, ki jih pogosto spremljajo še hvalnice zdravi kmečki pameti. Ne smemo pa pozabiti na nasprotno (in še vedno globoko zakoreninjeno) predstavo ali, nemara še natančneje, predsodke, ki ruralnost ali kmečnost povezujejo z zabitostjo, omejenostjo (provincialno »zaplankanostjo«), trdoživim konservativizmom (ki se trmasto in nespametno upira naprednim idejam in praksam, katerih epicenter so omikana, izobražena, razsvetljena, svetovljanska in sploh civilizacijsko najnaprednejša mestna okolja, za piko na i pa še strpna do malone vsakovrstnih drugačnosti) in celo z idiotizmom, mišljenim v klasičnem pomenu starogrške besede *idiotai*, ki se je nanašala na osebo, ki živi strogo zasebno, apolitično življenje (in sledi v okviru družinske »ekonomije« le lastnim ciljem), izolirano od širše družbene skupnosti (mestne »države«) in nezainteresirano za skupne interese ali javne zadeve (»res publica«). Če odmislimo učinke informacijske in komunikacijske revolucije na ruralno prebivalstvo in se ozremo samo na zgodovinska dejstva, kmalu uvidimo, da so bili kmetje ne le v (»mračnem«) srednjem veku, marveč tudi v kapitalistični moderni nadvse pomemben (uporen in bojevit) politični akter. Ne pozabimo, da dvajseto stoletje – v eklatantnem nasprotju z napovedmi marksistične teorije – ni bilo obdobje urbanih (= proletarskih) revolucij (v središčih svetovnega kapitalističnega sistema), ampak epohalnih podeželskih puntov in pretežno kmečkih (protikolonialnih in protikapitalističnih) vojn za narodno in socialno osvoboditev (na globalnem Jugu, ki je še vedno »območje viharjev«). Spomniti se velja tudi na množične in odločne kmečke upore, ki so pred kratkim (vendar v pomenljivi medijski senci)

potekali v številnih evropskih držav. Po drugi strani pa najbrž ni težko opaziti, da se »idiotizem« (znova v starogrškem pomenu te besede) čedalje bolj razrašča v urbanih okoljih, v katerih se javni prostori krčijo in redčijo, posamezniki (tržni atomi v vlogi prodajalca delovne sile in nakupovalca potrošniškega blaga) preživijo vse več (delovnega in prostega) časa v tej ali oni zasebni kletki, njihovo politično »udejstvovanje« pa je večinoma omejeno na udeležbo na volitvah (bizarnem »prazniku demokracije«), ko lahko svobodno izberejo enega od kandidatov, ki mu jih milostno odobri neizvoljeni politbiro bruseljske birokracije, kot razkriva škandalozni primer iz Romunije, kjer so najprej razveljavili predsedniške volitve in nato (s soglasno odločitvijo ustavnega sodišča!) prepovedali kandidirati politiku, ki bi sicer gladko zmagal (in to samo zato, ker je hotel državo izveliči iz projekta Ukrajina, to je posredniške vojne koalicije držav kolektivnega Zahoda proti Ruski federaciji).

Knjiga vsebuje devet poglavij. Prvega sta (po pričakovanju) družno napisala urednika Matt Bowden in Gorazd Meško ki v uvodu umestita obravnavane tematike v kontekst – ekonomske, finančne, (dez)informacijske, ideološke in kulturne – globalizacije, množičnih migracij (vključno s turističnimi) in ekološke krize (podnebnih sprememb, degradacije naravnega okolja ter redčenja številnih živalskih in rastlinskih vrst). Opozorita na nasprotja, ki spremljajo odgovore na vprašanje, kaj škodi za »celino« (ali »kontinent«), zgoščeno opišeta pospešen razvoj ruralne kriminologije v zadnjih 20 letih, navedeta cilje dela, ki sta ga orkestrirala, in nazadnje še povzameta vsebino poglavij, ki sledijo. No, bralca bo najprej pričakal zelo zanimiv prikaz razvoja ruralne kriminologije v Afriki, to je na drugi največji in drugi najbolj poseljeni – geografsko, ekonomsko, razvojno, etnično in kulturno izredno raznoliki – celine (s približno 52 odstotki kmečkega prebivalstva), ki se sicer naglo urbanizira in dosega skokovito (globalno neprimerljivo) demografsko rast, poleg tega pa se še vedno sooča s trdoživo dediščino (neo)kolonializma (evropske imperialistične nacije so si črno celino samovoljno razdelile na berlinski konferenci v letih 1884 in 1885). Willie Clack in Emmanuel Bunei ugotavljata, da afriška ruralna kriminaliteta obsega (zlasti somalijske) piratske prakse (na vzhodu celine), verski ekstremizem (na zahodu, na primer v Nigeriji), roparske in morilske napade na farme (posebno v Južni Afriki), krajo živine, pridelkov in čred, lov na zaščitene divje živali, pohabljanje ženskih genitalij, družinsko nasilje, trgovanje z orožjem in drogami, korupcijo in terorizem. Policijske aktivnosti v ruralni Afriki potekajo v okviru različnih kombinacij formalnih in neformalnih struktur. Marsikje so še ohranjene tradicionalne oblike reševanja sporov ter vzdrževanja reda in miru v skupnosti, ki so v pristojnosti sveta (uglednih, modrih, zaupanja vrednih) starcev, verskih voditeljev, vrstniških ali spolnih skupin (moški se

ukvarjajo s spori med moškimi, ženske pa z ženskimi razprtijami). Ker je v mnogih predelih Afrike državna policija odsotna ali neučinkovita, za lokalno varnost (po)skrbijo vigilantske (samoorganizirane) skupine, ki pa sčasoma marsikje mutirajo v kriminalne tolpe. Avtorja namenita posebno pozornost mogočim razlagam afriške ruralne kriminalitete, na primer teoriji modernizacije (kriminalni pojavi so posledica ekonomskega, infrastrukturnega in kulturnega razvoja), teoriji socialne dezorganizacije (kriminaliteta je posledica revščine, gostote in fluktuacij prebivalstva, disfunkcionalnih družin, šibkih ali neučinkovitih mehanizmov neformalnega nadzorstva in bližine mestnih okolij), teoriji racionalne izbire in rutinskih dejavnosti (kriminalna dejanja se pojavijo, ko motivirani storilci najdejo ali naletijo na slabo zavarovane in privlačne tarče), teoriji relativne deprivacije, teoriji socialnega kapitala (mladoletniška delinkvenca izhaja iz brezposelnosti ter nezadostne skupnostne in državne skrbstvene podpore za mladostnike) in teoriji financiranja terorističnih skupin s kriminalnim pridobitništvom.

Iz Afrike se selimo na daljno Antarktiko (ki je bila, priznam, zame do branja tega poglavja sicer v popolno temo pogreznjena *terra incognita*), torej na peto največjo in – zaradi skrajno negostoljubnih okoljskih in vremenskih razmer za preživetje človeških bitij (zlasti izredno nizkih temperatur) – najmanj poseljeno celino (število sezonskega prebivalstva se giblje med 1.000 in 5.000), ki je večinoma pokrita z ledeno in snežno odejo, obdaja pa jo Južno morje. Na Antarktiki ni nobenega avtohtonega ljudstva, mesta in državnega aparata (večino človeških aktivnosti ureja mednarodno pravo, na primer pogodba o Antarktiki, ki prepoveduje rudarjenje, navzočnost vojske, testiranje atomskih bomb in odlaganje jedrskih odpadkov). Na tej celine so le začasni prebivalci (člani baz in raziskovalnih odprav), ki v tem ekstremnem in neobičajnem okolju živijo v izoliranih in omejenih skupnostih, priložnostno pa se jim pridruži še turisti, ki tja prispejo z ladjo ali letalom. Rebecca Kaiser in Rob White upravičeno namenita posebno pozornost škodljivim posledicam človeških praks na naravno okolje. Njuno izhodišče je ekološka pravičnost (»eco-justice«), ki vključuje tri razsežnosti. Prva je pravica (vseh) ljudi (in družbenih skupin) do (nediskriminacijskega) dostopa do čistega zraka, vode in zemlje. Druga je dolžnost ljudi, da skrbijo za varovanje in ohranjanje naravnega okolja (ki je – ali naj bi bilo vsaj obravnavano kot – vredno že samo po sebi, in ne le kot človeška dobrina). Tretja pa je pravica nečloveških živih bitij (živali in rastlin) do spoštljivega obravnavanja (ki izključuje raznovrstne zlorabe) in do okolja, ki je primerno za njihov nadaljnji obstoj in reprodukcijo. Avtorja ugotavljata, da je škoda, ki jo utrpijo živalske vrste in okolje na Antarktiki, posledica črpanja naravnih virov (zlasti pretiranega ribarjenja in lova na kite), onesnaževanja in globalnega segrevanja. Kako pa se na Antarktiki obravnavajo med-

človeški spori, normativne kršitve in druga moteča ravnanja, na primer spolno nadlegovanje, fizično nasilje in neizpolnjevanje prevzetih poklicnih dolžnosti? Ker zahteva normalno delovanje (kajpak le začasno vzpostavljenih) skupnosti v ekstremnem naravnem (in neredko stresnem socialnem) okolju nenehno prizadevanje za ohranjanje medsebojnega zaupanja, homeostaze in kohezivnosti (trdnih vezi) med njenimi (vzajemno odvisnimi) člani in članicami, so mnoga vedenja, ki bi bila v drugih kontekstih po vsej verjetnosti tako ali drugače (a večinoma neformalno) sankcionirana, ignorirana in tolerirana (*what happens on ice, stays on ice*), hujšim prestopkom pa sledi izločitev odklonske (že pretirano moteče) osebe iz skupnih aktivnosti ali prostorov, izolacija kršilca v njegovi sobi in (v skrajnih primerih) prisilna vrnitev v matično državo (takoj ko je to mogoče).

Iz Antarktike nas vodi pot v Azijo, ki je geografsko in demografsko največja celina (kjer je naseljenih 60 odstotkov svetovnega prebivalstva). Zahidul Islam in Qingli Meng v uvodu opozarjata, da ruralna območja (kjer živi približno 42 odstotkov azijske populacije) označujejo po eni strani gosta poseljenost, redki naravni viri, ekonomske neenakosti, pomanjkanje zaposlitev (in drugih zakonitih priložnosti za pridobivanje dohodka), nezadostne javne storitve (na primer dostop do kakovostne splošne in poklicne izobrazbe) in (zlasti po letu 1960) nagla urbanizacija (ki jo spremlja razvoj infrastrukture), po drugi strani pa oslavljeni (neformalni in formalni) nadzorstveni mehanizmi, socialno izključevanje, spolna in kulturna diskriminacija, spori med verskimi in etničnimi skupnostmi, korupcija in politična nestabilnost. Avtorja ugotavljata, da se je »azijska kriminološka paradigma« sprva opirala na (uvožene) zahodne teorije, ki so jih v naslednjem koraku prilagodili posebnostim lokalnih kontekstov, nato pa so se – upoštevaje značilno azijske kulturne vrednote (na primer navezanost na skupnost, ki ji posameznik pripada, čast in harmonijo) in holistični način razmišljanja – razvile tudi nove razlage kriminalitete in modeli odzivanja na odklonske pojave (na primer teorija relacijske pravičnosti), ki se pomembno razlikujejo od takih teorij in praks, prevladujočih na globalnem Severu. Kriminaliteta na ruralnih območjih obsega premoženjske, nasilne in okoljevarstvene prestopke, na primer kraje pridelkov, živine in kmetijske opreme, vlome, rope, ki jih izvajajo tolpe štirih ali več oseb, samovoljno prilaščanje zemljišč, korupcijo lokalnih oblastnikov, nasilno reševanje sporov, krivolov, trgovanje z ogroženimi živalskimi vrstami, nezakonito odlaganje odpadkov in izkoriščanje naravnih virov, ekonomske, fizične in spolne zlorabe žensk, trgovanje z ljudmi, drogami, orožjem in pretihotapljenim blagom ter prestopke mladoletnikov (na primer *left behind children*, katerih starši so se iz ekonomskih razlogov s kitajskega podeželja preselili v mesta). Mehanizmi preprečevanja kriminalnih pojavov in odzivanja nanje se v

azijskem prostoru opirajo na zelo raznoliko zgodovinsko izročilo, na primer na konfucijsko in budistično dediščino (v vzhodnih in jugovzhodnih državah) ter na hinduistični, muslimanski in nato še britanski (*common law*) pravni sistem (v južnoazijskih družbah). Avtorja poudarjata, da so v južni Aziji še vedno najbolj priljubljeni neformalni – na lokalnih običajih in kulturnih vrednotah utemeljeni – načini odzivanja na normativne kršitve in medosebne spore, na primer z mediacijo, pogajanji, oblikovanjem soglasja in drugimi oblikami obnavljalne pravičnosti (*restorative justice*), ki ciljajo na vnovično vzpostavitev harmonije v skupnosti.

Iz Azije moramo skočiti v »našo« (čedalje bolj avtoritaro in militaristično) Evropo, ki je geografsko pravzaprav le manjši del evrazijske kopenske gmote, a je kljub temu (v globalni perspektivi) kriminološko najpomembnejša »celina«, saj so prav s tega konca sveta – vendar ne z ruralnih območij, ampak iz visoko omikanih metropol – izšla najstrahotnejša grozodejstva, na primer kapitalizem, (genocidno) poselitveni kolonializem, izkoriščanje, plenjenje in zatiranje podjarmljenih ljudstev (v Amerikah, Aziji in Afriki), novoveški rasizem, nacifašizem in za (ultra) morilsko piko na i še dve svetovni vojni (in dva polčasa »hladne« vojne). In kot vidimo – ko nemočno in zgroženo gledamo in poslušamo, kaj se dogaja v tem baje harmonično urejenem »vrtu« (Josep Borrell) –, se evropske politične elite tudi dandanes iz petnih žil trudijo nadaljevati to trdoživo tradicijo (pri čemer so nepresenetljivo najbolj vztrajni Britanci, torej otoška, in ne celinska nacija), saj trdovratno »rusko vprašanje« še zmerom ni »zadovoljivo« rešeno. Gorazd Meško, Matt Bowden in Katja Eman zgoščeno predstavijo zgodovinski razvoj evropskih različic ruralne kriminologije in njenih ključnih raziskovalnih »predmetov«, kot so fizično nasilje (v povezavi z alkoholizmom in drugimi družbenimi problemi, ki tarejo ljudi na podeželju), premoženjska kazniva dejanja, mladoletniško prestopništvo, organizirana kriminaliteta, skrite (črne in sive) ekonomske/pridobitniške dejavnosti, nezakonite migracije (in politični odzivi nanje), okoljska kazniva dejanja (ki jih sicer proučuje tudi »zelena« kriminologija), strah pred kriminaliteto in položaj žrtev. Posebno pozornost namenijo prikazu različnih oblik policijskega dela v ruralnih predelih evropskih držav (kjer je varnost v majhnih skupnostih primerjalno večja kakor v urbanih okoljih, zlasti v zares velikih mestih). Policisti, ki delujejo na ruralnih območjih (neredko v skupnostih, katerih člani so), se tipično srečujejo z zelo raznovrstnimi motečimi pojavi, na katere se morajo odzvati, pogosto prepuščeni samim sebi, to je lastni iznajdljivosti ter večini reševanja medosebnih sporov in pogajalskega obravnavanja drugih problematičnih stanj. Po drugi strani pa ima že samo njihova navzočnost na terenu pomemben (»simbolni«) učinek, saj krepi kohezijo in (socialno) nadzorstvene potenciale lokalne skupnosti ter spodobne (ali vsaj normativno pričakovane)

vedenjske vzorce njenih članov. Avtorji ugotavljajo, da se je v nekaterih evropskih državah (na primer v Avstriji, Belgiji in Franciji) na ruralnih območjih ohranil žandarmerijski model policijskega aparata, podedovan iz preteklosti, ko je bil še del vojaškega aparata. Študije, ki so bile narejene v Sloveniji (kjer je, mimogrede, ruralna kriminologija – zaradi znanstveno-raziskovalne skupine pod vodstvom Gorazda Meška – že zelo razvita), so pokazale, da imajo prebivalci v ruralnih skupnostih na splošno pozitiven, kooperativen in odprt (včasih celo osebni in pristen) odnos do tamkajšnjih policistov.

Alistair Harkness, Danielle Watson in Kyle Mulrooney povabijo bralca v Oceanijo, ki obsega Avstralijo (kolonizirano leta 1788), Novo Zelandijo (kolonizirano leta 1840) in druge otoke v južnem delu Tihega oceana (vključene v Melanezijo, Mikronezijo in Polinezijo). V tej regiji živi več kot 45 milijonov ljudi (približno 41 odstotkov na ruralnih območjih), in sicer 24 milijonov v Avstraliji, 5 milijonov v Novi Zelandiji, 1,4 milijona na Havajih in približno 20 milijonov v Melaneziji, Mikroneziji in Polineziji. Avtorji ugotavljajo, da je dediščina evropskega (zlasti britanskega in francoskega) kolonializma, ki je bil za avtohtona prebivalstva demografska, kulturna in političnoekonomska katastrofa, v Oceaniji (v različnih aspektih) še vedno navzoča in delujoča. Osrednjo pozornost namenijo dostopu do »pravice« (ali *justice*) v Oceaniji, kjer so (v praksi izredno raznoliki) družbeni odzivi na kriminalna dejanja večinoma umeščeni onkraj formalnih (državnih) kazenskopravnih sistemov in so tipično – v skladu s krajevno značilnim kulturnim okoljem – osredinjeni na negativne učinke takih ravnanj na skupnost (bolj kot na individualne žrtve). Državni aparati (sodišča, tožilstva, policija in advokatura) so ljudem dostopni predvsem v urbanih (gosto naseljenih) okoljih. V ruralni Oceaniji – zlasti na otokih, ki so redko poseljeni in zelo oddaljeni od upravnih središč (in kjer pogosto ni niti enega samega državnega policista) – pa so primarne in marsikje celo edine neformalne oblike družbenega nadzorstva (spore, na primer, rešujejo vaški sveti, kleriki, lokalni ugledneži ali člani bodisi uvoženih bodisi domačih nevladnih organizacij).

Joseph F. Donnermeyer, Walter DeKeseredy in Wendell C. Wallace v šestem poglavju prikažejo dosežke ruralne kriminologije v Severni Ameriki, ki obsega Združene države Amerike (ZDA) (ki ima približno 330 milijonov prebivalcev, od katerih jih 46 milijonov živi na podeželju), Kanado (nekdanjo francosko in pozneje angleško poselitveno kolonijo, kjer živi 81 odstotkov populacije v urbanih okoljih) in Karibe (ki so jih v novem veku kolonizirali Španci, Francozi in Britanci). Bralec se bo najprej seznanil s stanjem v ZDA (belski naseljski koloniji, ki se je osamosvojila od oblastnega/davčnega primeža matične monarhije, nato pa – z vojaško pomočjo, ki jo je silam Abrahama Lincolna zagotovila carska Rusija, tradicionalna

ameriška zaveznica/prijateljica v večini 19. stoletja – ubranila enotnost v vojni s separatističnimi južnimi državami, ki so jih podpirali Britanci, Francozi in Vatikan). Avtorji – po priznanju težavnosti opredelitve »ruralnosti« – razpravljajo o teorijah, ki (najustrezneje) razlagajo kriminaliteto na podeželju (to je na prizoriščih, ki niso urbana). Opozorijo na raziskave, ki so pokazale, da revščina – v nasprotju z napovedmi teorije o socialni dezorganizaciji – ni povezana s stopnjami nasilja, saj v ruralnih okoljih zmanjšuje fluktuacijo prebivalstva (iz- in priseljevanje ljudi), ki je sicer eden od dejavnikov, ki negativno vplivajo na kohezivno in urejeno delovanje lokalnih skupnosti. Bolje se obnese teorija (*civic community theory*), ki postavlja v ospredje neformalne mehanizme socialne kontrole ter udeležbo na volitvah, vključenost v cerkvene aktivnosti in ekonomske vire v lasti lokalnega prebivalstva. Premoženjska kazniva dejanja (*farm crime*) se običajno pojasnjujejo s teorijo rutinskih dejavnosti (sovpadanjem – v času in prostoru – privlačnih in nezavarovanih tarč ter motiviranih storilcev), ki pa ne upošteva razrednega položaja viktimiziranih kmetovalcev in dejstva, da so lahko tudi ti v vlogi storilcev, zlati v primeru dokaj resnih kršitev okoljevarstvenih predpisov. Raziskave kažejo, da je nasilje zoper ženske v ruralnih okoljih precej razširjeno in pogosto neprijavljeno, organi kazenskopravnega sistema pa zaznanih primerov neredko ne jemljejo resno (v skladu z ruralno kulturo medsebojne moške podpore pri odzivanju na »problematično« vedenje njihovih zakonskih ali zunajzakonskih partneric). Ruralna okolja so marsikje prizorišče proizvodnje, razpečevanja in uživanja prepovedanih drog (nekateri kriminologi pojasnjujejo – v luči teorije socialne učenja – tako kriminaliteto s primarno socializacijo, to je z asimilacijo mladostnikov v vrstniške mreže, ki bodisi otežujejo bodisi olajšujejo uživanje drog, nasilno vedenje in druga tvegana ravnanja). Ko steče beseda o Kanadi, avtorji najprej ovrežejo mit (ali predsodek) o njeni miroljubnosti (če je to sploh potrebno, če upoštevamo, da je ta država nastala z nasilno kolonizacijo avtohtonih ljudstev in da je v krogu najbolj navdušenih članic zahodne koalicije v vojni proti Ruski federaciji). Opozorijo, da se premoženjska in nasilna kazniva dejanja na podeželju povečujejo, čeprav se tamkajšnje prebivalstvo že desetletja redči (seli v urbana okolja). Na Karibih, kjer so vse do šestdesetih in sedemdesetih let prejšnjega stoletja vladali zahodni kolonizatorji, večina (65–75 odstotkov) prebivalstva še vedno živi v ruralnih okoljih, kljub temu pa so kriminološke raziskave na teh območjih za zdaj šele v začetni fazi.

Potovanje okoli sveta se konča z obiskom Južne Amerike, ki je prva izkusila superiornost zahodnoevropske (najprej španske in portugalske) civilizacije. Na tej celinii živi v 12 suverenih državah (Argentini, Boliviji, Braziliji, Čilu, Kolumbiji, Ekvadorju, Gvajani, Paragvaju, Peruju, Urugvaju, Venezueli in Surinamu) več kot 430 milijonov prebivalcev, ena četrтина na ruralnih območjih, ki so različno oddaljena od urbanih

okolij (nekatera so zelo odmaknjena, nekatera pa so zelo blizu mest). Monica Perez Trujillo in Vania Ceccato ugotavljata, da se ruralno prebivalstvo zmanjšuje že vse od šestdesetih let prejšnjega stoletja, medtem ko se je zanimanje kriminologov za kriminalne pojave in nadzorstvene mehanizme na podeželju začelo zares prebujati šele po letu 2015, na primer v Kolumbiji in Braziliji (zlasti na amazonskem območju). Raziskave so se doslej primarno osredinjale na proizvodnjo in razpečevanje drog (v okviru organiziranih kriminalnih združb, na primer zloglasnih kartelov), sprva predvsem v Kolumbiji in nato tudi v Boliviji, Peruju, Argentini in Braziliji. Avtorici opozorita na izredno visoke ravni telesnega in spolnega nasilja zoper ženske ter njihovega psihičnega trpinčenja (najpogostejše v intimnih razmerjih), posebno pozornost pa namenita nasilju državnih in privatnih akterjev zoper pripadnike avtohtonih ljudstev (ki se zoperstavljajo ekspropriaciji njihovih tradicionalnih zemljišč) ter uničevanju naravnega okolja (na primer ilegalnemu izsekavanju gozdov, zastrupljanju in onesnaževanju ekosistemov). Zadnje, deveto poglavje sta (tako kot prvega, uvodnega) v sodelovanju napisala oba urednika, Matt Bowden in Gorazd Meško. V njem retrospektivno (analitično in sintetično) poudarita jedrne (porajajoče se) teme in osrednje metodološke pristope v globalnih ruralnih kriminologijah.

Knjiga, ki obravnava (teoretske in empirične) dosežke in (verjetne) smeri razvoja ruralnih kriminologij – bi moral poimenovanje te relativno mlade (pod)discipline zapisati v ednini? –, je v globalni perspektivi brez senčice dvoma monumentalna. Avtorji in avtorice posameznih poglavij so opravili občudovanja vredno delo, sploh če upoštevamo že samo vrtoglave geografske razsežnosti, ki so uokvirile predmete njihovih prikazov »stanja stvari« na vseh celinah »našega« (no, dejansko vse bolj – *de iure* ali *de facto* – privatiziranega) planeta. Razumljivo (in pričakovano) je, da je mnogo prostorov ostalo neosvetljenih. Vendar pa bralec kljub temu dobi precej jasno sliko o posebnostih kriminalitete, normalizirane škode ter delovanja pro- in reaktivnih formalnih in neformalnih mehanizmov družbenega nadzorstva na – razvojno, etnično, kulturno in politično – zelo raznovrstnih ruralnih območjih (bolj ali manj oddaljenih od urbanih okoljih). In še več, upati je mogoče, da bo ta monografija okrepila ali vsaj spodbudila zanimanje tudi za »novo agrarno vprašanje« v kontekstu ekološke, ekonomske, finančne, politične, ideološke in čedalje bolj tudi varnostne krize svetovnega kapitalističnega sistema (ne pozabimo, da je prizadevanje za prehransko samozadostnost vse bolj pomemben vidik državne suverenosti). Na koncu naj izrazim še iskrene čestitke obema urednikoma, ki sta z odliko opravila titansko delo (priznati moram, da si sam – navzlic resda neprimerljivim izkušnjam na tem področju – niti slučajno ne zmorem predstavljati, kaj vse sta morala storiti in opustiti, da je ta knjiga naposled ugledala luč

sveta). Bralci jima bodo zagotovo hvaležni, ker sta avtorjem in avtoricam darežljivo dopustila dovolj svobode (diskrecije) pri strukturiranju in izdelavi posameznih poglavij, ki so tudi zato vsa po vrsti izredno zanimiva, in to ne le za profesionalne ruralne kriminologe.

Zoran Kanduč

Literatura

1. Amin, S. (2020). *Sodobni imperializem. Spisi o kapitalizmu, imperializmu in revoluciji*. Založba I*cf.
2. Davis, M. (2009). *Planet slumov*. Založba I*cf.